

Denis Detling

Umetnost in oblast

Ključno vprašanje

Umetnost ni imela nič opraviti s politiko. V kolikšni meri se strinjate s to trditvijo?

Tema

Politična kriza, nastala po umoru v parlamentu, je bila povod, da je kralj uvedel osebno diktaturo. Integralno jugoslovanstvo, politični pregoni, cenzura, omejevanje meščanskih svoboščin so le nekatere značilnosti diktature kralja Aleksandra Karadžordževića. Če k temu dodamo še slab gospodarski položaj kot posledico velike depresije, lahko govorimo o času, značilnem za začetek štiridesetih let 20. stoletja v Jugoslaviji. Postavlja se ključno vprašanje, kako so vsi ti dejavniki vplivali na umetnost in kakšni so bili odnosi med umetnostjo in oblastjo.

Tema ni občutljiva ali sporna, pa vendar zanimiva zaradi pogleda na politiko z drugega zornega kota – umetnosti. V tem primeru se odnos med oblastjo in umetnostjo odraža z vidika Skupine Zemlja, spomladanske razstave v Beogradu in dveh svetovno znanih umetnikov – Antuna Augustinčića in Ivana Meštrovića. Čeprav je bilo za umetnost malo zanimanja, največ v velikih mestih, kot sta Zagreb in Beograd, je le-ta pomembna, saj predstavlja takratni položaj v državi in družbi. Prav tako lahko v umetnosti vidimo odraz takratnega razmišljanja in ravnanja politične in kulturne elite.

Glavni cilj

Učenci spoznajo tri različne poglede na temo umetnost in oblast.

Učni cilji

- Učenci spoznajo odnos med umetnostjo in oblastjo kralja Aleksandra Karadžordževića v tridesetih letih 20. stoletja, idejo nacionalnega unitarizma in odnos oblasti do umetnosti.
- Učenci se seznanijo z odnosom umetnikov do oblasti.
- Učenci znajo uporabiti umetniška dela kot zgodovinske vire.
- Učenci spoznajo skupino umetnikov Zemlja, Antuna Augustinčića in Ivana Meštrovića, spomladanske razstave v Beogradu v tridesetih letih 20. stoletja v Kraljevini Jugoslaviji.

45
minut

Navodila za učitelje

Učenci bodo pridobili znanje, razumevanje in uvid v temo – z izbranimi zgodovinskimi viri (slikovni in pisni viri, zemljevidi) in pripravljenimi uvodnimi besedili. Znali bodo oblikovati tri različne poglede na temo umetnost in oblast. Delo z zgodovinskimi viri in njihova večplastna ponazorilnost jim bosta pomagala temo razumeti in odgovoriti na ključno vprašanje.

Prvi korak: Uvod

Predstavitve delavnice in ključnega vprašanja: Umetnost ni imela nič opraviti s politiko. V kolikšni meri se strinjate s to trditvijo?

Drugi korak

Učenci delajo v treh skupinah. Vsaka analizira različne zgodovinske vire (pisne vire, zemljevide, fotografije in reprodukcije umetniških del). Vse skupine imajo enako nalogo, vendar tri različne trditve – skupine morajo ugotoviti, katere od navedenih trditve so pravilne, in pojasniti svoj odgovor.

1. skupina

Zgodovinski viri: pogovor med kraljem Karadžordževićem in umetnikom Ivanom Meštrovićem, Olga Manjolović o povečevanju oblasti, mapa javnih spomenikov kralju Aleksandru in Petru Karadžordževiću, ki jih je izdelal Antun Augustinčić, spomenik kralju Aleksandru v Varaždinu in Titu v Kumrovcu, ki jih je izdelal Antun Augustinčić, skulptura Pijanci

Trditve:

Meštrović in Augustinčić sta bila kritična do oblasti.
Umetniško delo Augustinčića in Meštrovića je bilo v službi oblasti.
Meštrović in Augustinčić sta bila politično angažirana.
Umetniško delo Augustinčića in Meštrovića je povečevalo kralja Karadžordževića.
Augustinčić in Meštrović sta bila predvsem izredna umetnika.

2. skupina

Zgodovinski viri: odsotnost nekaterih najboljših umetnikov na spomladanski razstavi, nakup umetniških del po številu primerkov in ceni, imena umetniških del, ki jih je kupil kraljevi dvor, predlog kraljevega dvora za odkup slik in skulptur, pomen nakupa umetniških del

Trditve:

Na spomladanskih razstavah so umetniki promovirali jugoslovansko enotnost v umetnosti.
Spomladanske razstave so bile shajališča izvrstnih umetnikov iz vse Jugoslavije.
Kraljevi dvor in ministrstvo sta velikodušno pomagala razstavam zaradi spodbujanja jugoslovanske enotnosti.
Kraljevi dvor je pri nakupu umetniških del zanimala samo kakovost dela.

3. skupina

Zgodovinski viri: program skupine Zemlja, Tabaković: Kult idiotizma (1929), Vanja Radauš: Izpoved (1932), Krsto Hegedušić: Rekvizicija (1929), Antun Mezdić: Deponija (1932), Oton Postružnik: Pozdrav (1932), Željko Hegedušić: 6.1. (1935)

Trditve:

Umetniško delo skupine Zemlja izraža kritiko družbenih, političnih in gospodarskih razmer.
Umetniška dela skupine Zemlja so podpirala politiko oblasti.
Program skupine Zemlja je odražal njihovo pripravljenost za kritiziranje trenutnega stanja. Zato je bilo delovanje skupine Zemlja prepovedano.

Tretji korak

Predstavniki vsake skupine morajo na črti označiti svoj odgovor (izbirajo med dvema nasprotnima trditvama: Umetnost ni bila v nikakršni povezavi z oblastjo./Umetnost je bila v tesni povezavi z oblastjo.) v skladu s svojo argumentacijo.

Umetnost ni bila v nikakršni povezavi s politiko.

↑
nevtralno

↓
Umetnost je bila tesno povezana s politiko.

Četrti korak

Končna razprava o ključnem vprašanju

1. skupina

Katere od naštetih trditev so pravilne? Pojasnite s pomočjo virov.

- 1.Meštrović in Augustinčić sta bila kritična do oblasti.
- 2.Umetniško delo Augustinčića in Meštrovića je služilo oblasti.
- 3.Augustinčić in Meštrović sta bila politično angažirana.
- 4.Umetniško delo Augustinčića in Meštrovića je poveličevalo kralja Karadžordževića.
- 5.Augustinčić in Meštrović sta bila predvsem izredna umetnika.

Uvod:

Antun Augustinčić in Ivan Meštrović sta bila med najznačilnejšimi kiparji v Kraljevini Jugoslaviji v medvojnem obdobju. Bila sta

Vir 3

Zbirka javnih spomenikov kralja Aleksandra in Petra, ki jih je izdelal Antun Augustinčić

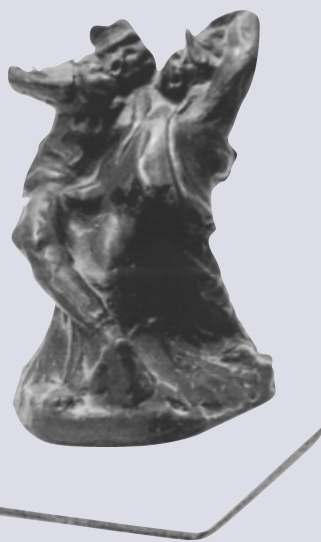
Modra barva - izdelane spomeniki (uničena med drugo svetovno vojno)
Rdeča barva - skica za spomenik

map ustvaril Denis Detling

Vir 5

Skulptura Pijanci

Skulptura Pijanci avtorja Antuna Augustinčića prikazuje v polni podobi dva moška lika – suhega žandarja in debelega finančnika (personifikacija režima) –, kako se skupaj objeta opotekata in prepevata. Skulptura Pijanci tako kot nobena druga Augustinčićeva skulptura jasno in glasno odslikava duha skupine Zemlja (Augustinčić je bil leta 1929 eden od ustanoviteljev in njen član do leta 1933). Skulptura prikazuje značaj skupine Zemlja močnejše, kot so to odslikavale njegove risbe, s katerimi je sodeloval na razstavah omenjene skupine. Dejstvo je, da skulptura Pijanci v času nastanka ni bila izpostavljena. Ostrina njenega umetniškega izražanja pa nas samo podpre v prepričanju, da je umetnina nastala kot Augustinčićeva reakcija na policijsko prepoved delovanja skupine Zemlja aprila 1935. To sovpada z izjavo zdajšnjega lastnika, da je tudi prvotna lastnica skulpture Ksenija Kantoci nastanek skulpture datirala v leto 1935.

Ekspertiza kustosa galerije A. Augustinčića u Kanjecu, Božidar Perković;
fotografija skulpture, Davorin Vujčić

Vir 4

Spomenik kralju Aleksandru v Varaždinu in Titu v Kumrovcu, ki ju je izdelal Antun Augustinčić

Spomenik Aleksandru in Združitelju je bil postavljen v Varaždinu 1935 (zrušen je bil leta 1941). Spomenik Josipu Brozu Titu je bil v Kumrovcu postavljen leta 1948.

Gradski muzej Varazdin 61552 /
en.wikipedia.org/wiki/File:Tito_spomenik1.jpg

2. skupina

Katere od naštetih trditev so pravilne? Pojasnite s pomočjo virov.

1. Umetniki so na spomladanskih razstavah promovirali jugoslovansko enotnost v umetnosti.
2. Spomladanske razstave so bile shajališča izvrstnih umetnikov iz vse Jugoslavije.
3. Kraljevi dvor in ministrstvo sta velikodušno pomagala razstavam zaradi spodbujanja jugoslovanske enotnosti.
4. Kraljevi dvor je pri nakupu umetniških del zanimala samo kakovost dela.

Uvod

Od leta 1929 so bile v Beogradu v organizaciji umetniškega društva Cvijete Zuzorić t. i. spomladanske razstave. To je bilo nadaljevanje t. i. jugoslovanske razstave iz leta 1904.

Vir 1

Odsotnost nekaterih najboljših umetnikov na spomladanski razstavi

Na spomladanski razstavi ni bilo mnogih najboljših umetnikov, ki so bili takrat v tujini – Milunović, Dobrović, Šumanović, Uzelac – in katerih odsotnost je lahko razumeti in upravičiti. Odsotni so bili tudi mnogi, ki so delovali doma. Beograjski umetniki so bili zastopani skoraj vsi, od slovenskih komaj trije ali štirje, od hrvaških ni bilo najboljših, tistih, katerih dela so pričakovali z nestrpnostjo: ni bilo Meštrovića, Kršinića, Babića, Miša, Augustinčića, Becića. Večinoma so jih zastopali slabši umetniki, od katerih bi jih z manjšim obsegom del na razstavi lahko sodelovalo samo nekaj.

M. Kašanin, *Umetniške kritike, Beograd 1968, str. 143-144.* in R. Vučetić: *Cvijeta Zuzorić i kulturni život Beograda 1918-1941.*, Beograd, 2003.

Vir 2

Nakup umetnin po številu in cenah

Kupec/razstava	Ministrstvo za izobraževanje	Občina	Kraljevi dvor	Posamezniki
Druga razstava iz leta 1930.	23	26	0	12
Tretja razstava iz leta 1931.	28 (101 000 din)	4	28 (72 900 din)	8
Peta razstava iz leta 1933.	ni podatka	ni podatka	ni podatka	1

R. Vučetić, *Cvijeta Zuzorić i kulturni život Beograda 1918-1941.*, Beograd, 2003., str. 712. (AJ, 66-376-614; AJ, 74-350-182; AJ, 74-494-199)

Izbirno vprašanje:

1. Kdo je odkupil največ slik? Zakaj?
2. Poskušajte pojasniti, zakaj posamezniki kupujejo vedno manj umetnin?
3. Ali mislite, da je to povezano s kakovostjo umetniških del?

Vir 3

Pomen nakupa umetniških del

Umetniško društvo Cvijete Zuzorić, organizator spomladanske razstave, je v dopisih ministrstvu za šolstvo poudarjalo pomembnost odkupa:

»/.../ do zdaj (je) bil na spomladanskih razstavah največji kupec njegovo veličanstvo kralj in ministrstvo za šolstvo, ravno zato, ker so na teh razstavah sodelovali umetniki iz vse države.«

Radina Vučetić, *Jugoslavenstvo u umjetnosti I kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe od 1904.-1940.)*, Časopis za suvremenu povijest, br 3., Zagreb, 2009., 712.; prema Arhiv Jugoslavije, 66-113-366

Neobvezno vprašanje:

Kaj je po mnenju umetniškega društva Cvijete Zuzorić razlog, da sta bila kralj in ministrstvo za šolstvo največja kupca slik?

Vir 4

Pismo ministru za šolstvo

Po drugi spomladanski razstavi sta slikarja Jovan/Ivan Bijelić in Vaso Pomorišac maja leta 1930 pisala ministru, da je skupna razstava uspela »z visoko kakovostjo razstavljenih del, še več, v nekem drugem trenutku, ko so se vse nacionalne sile združile za dobro domovine. V tem času so se zbrali tudi pionirji zaobljubljene jugoslovanske misli.«

Radina Vučetić, Jugoslavenstvo u umjetnosti I kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe od 1904.-1940.), Časopis za suvremenu povijest, br 3., Zagreb, 2009., 71o.; prema Arhiv Jugoslavije, 66-381-617

Izbirno vprašanje:

Kaj umetniki štejejo za večji uspeh na drugi spomladanski razstavi: visoko kakovost umetniških del ali dejstvo, da so se na razstavi zbrali tisti, ki zagovarjajo jugoslovansko misel?

Vir 5

Nazivi (nekaterih) umetniških del, ki jih je odkupil kraljevi dvor (z dodatno mapo)

S seznama slik, ki jih je odkupil kraljevi dvor, je razvidno, da so najpogosteje odkupljena dela z motivi narave in umetniška dela, povezana z različnimi deli Jugoslavije, kar lahko razberemo že iz naslovov umetniških del:

- Motiv z Ohrida
- Primorski motiv
- Dalmatinske hiše
- Veles
- Oko Tetova
- Korčula
- S Hvara
- Pogled na trg v Prizrenu
- Maglaj v Bosni

R. Vučetić, Cvijeta Zuzorić' i kulturni život Beograda 1918–1941., Beograd, 2003., str.712,713 (Arhiv Jugoslavije, 66-376-614);

Izbirno vprašanje:

Zakaj mislite, da so pri nakupu slik poskrbeli, da se nanašajo na različne dele Jugoslavije?

Vir 6

Predlog kraljevega dvora za nakup slik in skulptur

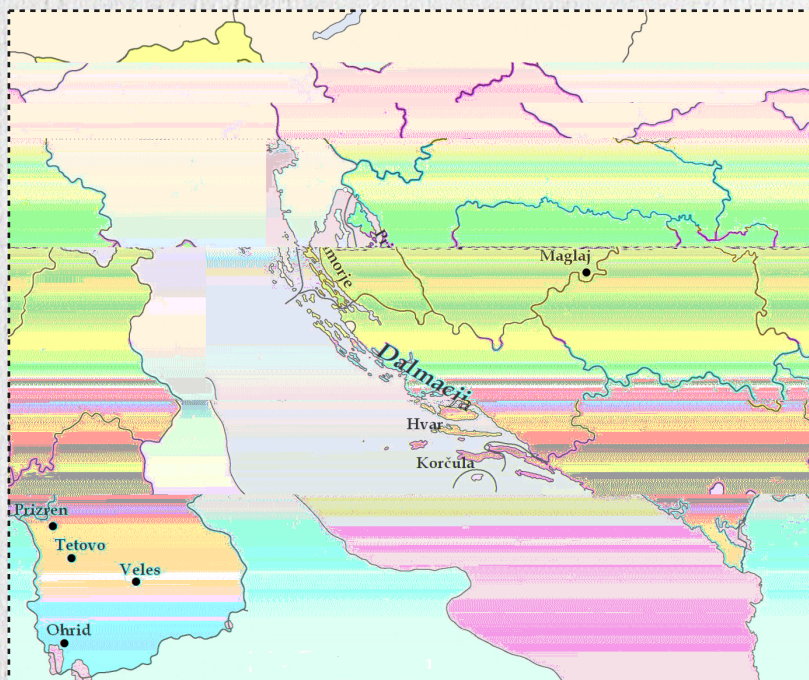
Predlog za odkup slik in kipov, izdelan za kraljevi dvor, je vseboval priimek in ime umetnika, v njem so morale biti značilnosti umetniškega dela. V resnici je bilo videti takole:

- Vidmar Nande – Slovenec iz Ljubljane, motivi iz ljudskega življenja
- Kralj France – iz Ljubljane, vodja generacije, ki se je pojavila po osvoboditvi
- Petar Palavičini – Dalmatinec po poreklu, živi in dela v Beogradu
- Kamilo Ružička – slikar iz Zagreba, sodeluje na vseh jugoslovanskih razstavah
- Milivoj Uzelac – rojen v Mostarju, živi v Parizu, eden glavnih predstavnikov naše sodobne umetnosti, priznan tudi v tujini

R. Vučetić, Cvijeta Zuzorić' i kulturni život Beograda 1918–1941., Beograd, 2003., str. 713; prema Arhiv Jugoslavije, 74-243-366

Izbirno vprašanje:

Ali se pri odkupu poudarjajo značilnosti umetniškega dela? Kaj je bilo kraljevemu dvoru bistveno za odkup?

3. skupina

Katere od naštetih trditev so pravilne? Pojasnite s pomočjo virov.

1. Umetniško delo skupine Zemlja izraža kritiko družbenih, političnih in gospodarskih razmer.
2. Umetniška dela skupine Zemlja so podpirala politiko oblasti.
3. Program skupine Zemlja je odražal njihovo težnjo h kritiziranju trenutnih razmer. Zato je bilo delovanje skupine prepovedano.

Uvod

Skupina Zemlja (polno ime Zduženje likovnih umetnikov Zemlja) je bila zakonito združenje angažiranih, politično levo usmerjenih likovnih umetnikov. Zduženje je delovalo od leta 1929 do leta 1935.

Skupina je nastala v času izbruha gospodarske krize, smrti Stjepana Radića in vzpostavitve diktature. Na skupino Zemlja so imeli velik posreden vpliv književnik Miroslav Krleža, nemški slikar Georg Grosz in nemška likovna skupina Nova stvarnost (Neue Sachlichkeit).

Člani skupine Zemlja se niso zavzemali za umetnost, ki bi bila sama sebi namen, ampak so bili družbeno in politično angažirani ter dostopni širši javnosti (kar je vplivalo na temelje hrvaškega naivnega slikarstva Krste Hegedušića). Teme in motive so jemali iz svoje skupnosti, območja, od koder so prihajali (zato naziv skupine Zemlja). Najbolj so se ukvarjali s težavami hrvaškega podeželja. Skupina je bila kritična, polemična, v svojem delovanju se je spretno izogibala cenzuri. Pazili so, da ne izzovejo reakcije oblasti.

Člani skupine Zemlja so bili mnogi znani hrvaški umetniki, med drugimi Drago Ilber (predsednik), Antun Augustinčić, Krsto Hegedušić, Frano Kršinić, Marijan Detoni, Ivan Generalić, Željko Hegedušić. Skupina je organizirala šest razstav, na katerih so svoja dela predstavljali tako člani skupine Zemlja kot njeni gostje.

Vir 1

Program skupine Zemlja

Moramo živeti življenje svojega časa.

Moramo ustvarjati v duhu svojega časa.

Sodobno življenje je prežeto z družbenimi idejami in vprašanja skupnosti so prevladujoča.

Umetnik ne more ubežati željam nove družbe in stati zunaj skupnosti.

Ker je umetnost odraz razsodnosti sveta.

Ker sta umetnost in življenje eno.

Javni program skupine Zemlja je bil zaradi cenzure skrbno oblikovan. Kljub temu da se je skupina Zemlja v svojem delovanju in oblikovanju programa spretno izogibala cenzuri ter pazila, da ne povzroči reakcije oblasti, je oblast leta 1935 izgubila potrpežljivost in delovanje skupine prepovedala brez pojasnila.

Izložba Udruženja umjetnika Zemlja, Zagreb, 1929.

Vir 2

Ivan Tabaković: Kult idiotizma (1929)

Izložba Udruženja umjetnika
Zemlja, Zagreb, 1929.

Izbirno vprašanje:

1. Kaj vidiš na sliki?
2. Kult označuje spoštovanje nekoga ali nečesa. Kaj je avtor z naslovom dela želel povedati?

Vir 3

Vanja Radauš:
Izpoved (1932)

Izložba Zemlja u
Umjetničkom paviljonu,
Zagreb, 1932.

Izbirno vprašanje:

Kako je prikazan duhovnik in kako spovednica?

Vir 4

Krsto Hegedušić: **Rekvizicija (1929)**

Izložba udruženja umjetnika Zemlja, Zagreb, 1929.: <http://www.ipress.hr/kultura/izlozba-krste-hegedusica-za-deset-godina-galerije-adris-14514.html>

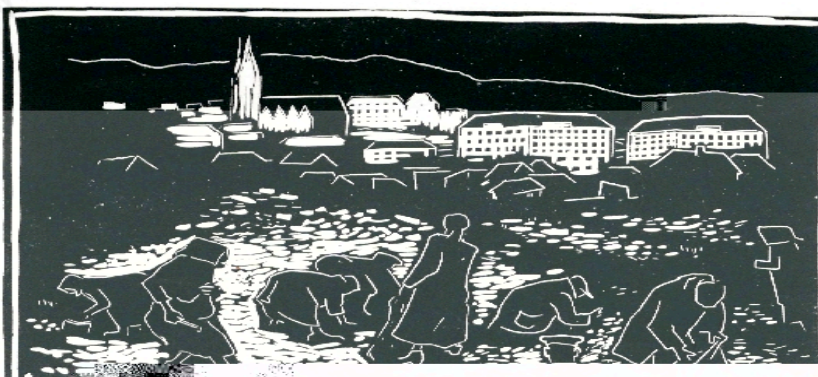
Izbirno vprašanje:

1. Kaj prikazuje slika?
2. Odvzem pomeni prisilen začasen odvzem premoženja z odškodnino, običajno za vojaške namene. Kaj misliš, ali bodo kmetje s slike dobili odškodnino?

Vir 5

Antun Mezdić: **Deponija (1932)**

Izložba Zemlja u Umjetničkom
paviljonu, Zagreb, 1932.

Izbirno vprašanje:

1. V ozadju slike je Zagreb. Kaj prikazuje slika?
2. V kakšni povezavi je to z naslovom razstave?

Vir 6

Oton Postružnik:
Pozdrav (1932)

Izložba Zemlja u
Umjetničkom paviljonu,
Zagreb, 1932.

Izbirno vprašanje:

1. Zastava je simbol neke države. Kako bi ti držal zastavo svoje države, če bi jo nekdo pozdravil?
2. Ali bi jo držal, kot je prikazano na sliki?
3. Preštej osebe na sliki. Koliko obrazov vidiš?
4. Ali gre pri obrazih, ki jih vidiš, za konkretno osebo ali nekoga predstavlja?

Vir 7

Željko Hegedušić:
6. 1. (1935)

Moderna galerija
Zagreb, MG-2891;
photo by Goran Vranic.

Izbirno vprašanje:

1. Vsi liki na sliki hodijo proti skali, na kateri piše 6.1. Kaj je avtor s sliko želel sporočiti?
2. Kateri liki so na sliki? Kako so prikazani?
3. Ali predstavljajo resnične osebe ali skupine ljudi?
4. Če liki predstavljajo skupine ljudi, kakšen je avtorjev odnos do njih?
5. Kaj mislite, ali se nekje v ozadju pojavi smrt?
6. Kaj se je zgodilo pred dogodkom 6. januarja 1929?
7. Kaj meniš, kakšen je na podlagi slike odnos avtorja do dogodka 6. januarja 1929?